

PAKIET MATERIAŁÓW DYDAKTYCZNYCH

do kształcenia na odległość dla nauczycieli
języka polskiego
w szkołach podstawowych

Projekt „Wsparcie placówek doskonalenia nauczycieli i bibliotek pedagogicznych w realizacji zadań związanych z przygotowaniem i wsparciem nauczycieli w prowadzeniu kształcenia na odległość”

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego
Materiał opracowany w ramach grantu przez Joannę Kostrzewę

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Kaliszu

SCENARIUSZ 1 (z 3)

SCENARIUSZ LEKCJI DLA uczniów klasy ósmej szkoły podstawowej PROWADZONYCH PRZEZ nauczyciela języka polskiego

TEMAT:

Mały Sabotaż – cele i przykłady akcji podejmowanych przez członków organizacji konspiracyjnych.

CELE KSZTAŁCENIA – WYMAGANIA OGÓLNE:

1. Wyrabianie i rozwijanie zdolności rozumienia utworów literackich oraz innych tekstów kultury.
2. Rozwijanie zdolności dostrzegania wartości: prawdy, dobra, piękna, szacunku dla człowieka i kierowania się tymi wartościami.
3. Kształcenie postawy szacunku dla przeszłości i tradycji literackiej jako podstawy tożsamości narodowej.
4. Rozwijanie umiejętności wypowiedzania się w określonych formach wypowiedzi ustnych i pisemnych.
5. Rozwijanie szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.
6. Kształcenie nawyków systematycznego uczenia się oraz porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania.

TREŚCI NAUCZANIA – WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE:

Uczeń:

- wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji;
- wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii;
- wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego;
- porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie;
- rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii.

METODY PRACY:

- analiza i interpretacja tekstu literackiego,
- analiza tekstu nieliterackiego i streszczenie go.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- utwór *Kamienie na szaniec* autorstwa Aleksandra Kamińskiego
- *Słownik języka polskiego* dostępny w bibliotece szkolnej lub *Słownik języka polskiego PWN* dostępny online: <https://sjp.pwn.pl/sjp/sabotaz;2574658.html> [dostęp: 26.03.2022]
- artykuł Władysława Bartoszewskiego *Organizacja Małego Sabotażu Wawer w Warszawie (1940–1944)* z zadaniami dla każdego ucznia lub wyświetlony na tablicy multimedialnej – Załącznik nr 1,
- karta pracy z zadaniami do utworu Aleksandra Kamińskiego *Kamienie na szaniec* i artykułu Władysława Bartoszewskiego *Organizacja Małego Sabotażu Wawer w Warszawie (1940–1944)* – Załącznik nr 2.

PRZEWIDYWANY CZAS:

45 minut

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ:

Część 1. Powitanie uczniów i sprawdzenie obecności. Przedstawienie celu lekcji: analiza utworu *Kamienie na szaniec* Aleksandra Kamińskiego oraz tekstu Władysława Bartoszewskiego *Organizacja Małego Sabotażu Wawer w Warszawie (1940-1944)* i wskazanie przedstawionych w nich akcji przeprowadzonych w ramach Małego Sabotażu, wskazanie celów działania członków organizacji konspiracyjnych (ok. 2 min.).

Część 2. Nauczyciel pyta uczniów, jak rozumieją słowo „sabotaż”. Uczniowie mają za sobą lekturę *Kamieni na szaniec* Aleksandra Kamińskiego, w związku z tym powinni sformułować znaczenie słowa. Uczniowie wymieniają swoje propozycje, nauczyciel notuje je na tablicy. Uczniowie korzystają ze słowników języka polskiego podczas lekcji i odczytują właściwe wyjaśnienie terminu. W przypadku edukacji zdalnej nauczyciel może skorzystać ze słownika języka polskiego PWN (online):

<https://sjp.pwn.pl/sjp/sabotaz;2574658.html> [dostęp: 28.03.2022] Warto sprawdzić, czy odpowiedzi uczniów i definicja słownikowa są zbieżne (ok. 3 min.).

Część 3. Analiza artykułu Władysława Bartoszewskiego *Organizacja Małego Sabotażu Wawer w Warszawie (1940–1944)*. Uczniowie czytają tekst ze zrozumieniem i streszczają go. Wykonują pozostałe zadania z karty pracy – Załącznik nr 1. Warto, by nauczyciel podkreślił, iż celem tego zadania jest poszerzenie kontekstu historycznego w interpretacji lektury obowiązkowej, tzn. ukazanie celów działań podejmowanych w ramach Małego Sabotażu nie tylko z perspektywy Aleksandra Kamińskiego. W przypadku nauki zdalnej nauczyciel wysłał uczniom tekst Władysława Bartoszewskiego za pomocą dziennika elektronicznego, poczty elektronicznej lub udostępnił na platformie do komunikacji będącej połączeniem wirtualnego miejsca spotkań i przestrzeni roboczej. Zadania do tekstu Władysława Bartoszewskiego nauczyciel udostępnił wówczas na ekranie komputera, uczniowie zapisują odpowiedzi w zeszycie. Po zakończeniu pracy chętni uczniowie prezentują jej efekty, nauczyciel udziela uczniom informacji zwrotnej (ok. 15 min.).

Część 4. Uczniowie za pomocą karty pracy (Załącznik nr 2) dokonują analizy działań przeprowadzonych w ramach Małego Sabotażu, uzupełniają kartę pracy na podstawie obu tekstów: *Kamieni na szaniec* i artykułu Władysława Bartoszewskiego. Uczniowie pracują w grupach – jedna z nich zapisuje działania podejmowane w ramach Małego Sabotażu na podstawie tekstu Aleksandra Kamińskiego i ocenia skuteczność wymienionych działań, druga grupa – na podstawie tekstu Władysława Bartoszewskiego. W sytuacji nauki zdalnej nauczyciel udostępnił uczniom kartę pracy, a podziału na grupy dokonuje, dzieląc zespół klasowy na tzw. „pokoje” na platformie służącej komunikacji. Nauczyciel monitoruje pracę uczniów, dołączając kolejno do wirtualnych pokoi, w których pracują uczniowie. Po wykonaniu zadania liderzy grup przedstawiają efekty pracy (ok. 20 min.).

Część 5. Nauczyciel zachęca uczniów do dokonania podsumowania lekcji w formie zadania (ok. 5 min.):

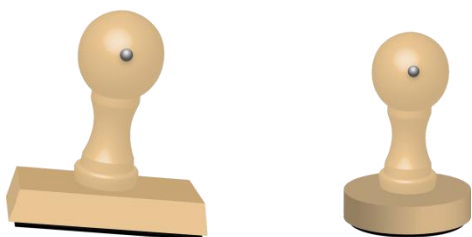
Z okazji rocznicy wybuchu II wojny światowej przygotowujecie plakat upamiętniający działania podejmowane przez Alka, Rudego i Zośkę w ramach Małego Sabotażu. Wybierz trzy spośród proponowanych elementów graficznych, które chcesz umieścić na plakacie. Do każdego z nich:

- podaj nazwę działania w ramach Małego Sabotażu, do którego ten element nawiązuje;

- wyjaśnij, na czym polegało to działanie.

Zdjęcia nawiązujące do tematyki plakatu.

1.

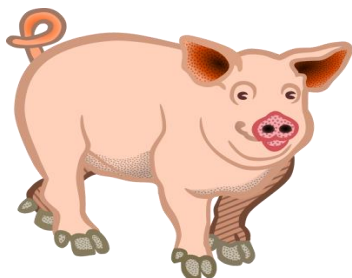
2.

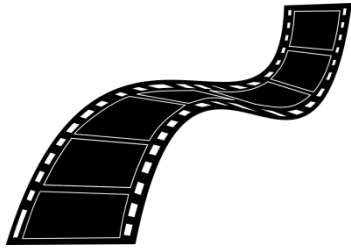
3.

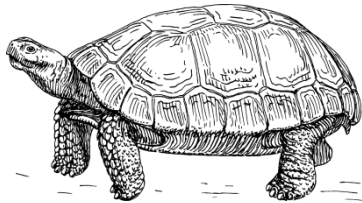
4.

5.

6.

Element graficzny 1.:

.....

Wyjaśnienie:

.....

.....

Element graficzny 2.:

.....

Wyjaśnienie:

.....

.....

Element graficzny 3.:

.....

Wyjaśnienie:

.....

.....

W przypadku nauki zdalnej nauczyciel wyświetla uczniom grafiki lub przesyła do nich aktywne linki. Chętni uczniowie prezentują efekty pracy.

EWALUACJA ZAJĘĆ

Efekty pracy uczniów na lekcji: wypełniona karta pracy – cele Małego Sabotażu i akcje podejmowane w jego ramach (ok.5 min.).

BIBLIOGRAFIA

Bartoszewski W., (1966), *Organizacja Małego Sabotażu Wawer w Warszawie (1940–1944)*, [w:] *Najnowsze dzieje Polski: materiały i studia z okresu II wojny światowej*, T.10, Warszawa: PWN, s. 77-81.

Wszystkie grafiki pochodzą z serwisu Pixabay (<https://pixabay.com/>), są darmowe do użytku komercyjnego i nie wymagają przypisania. [dostęp: 28.03.2022]

1. <https://pixabay.com/pl/vectors/piecz%C4%85tka-biuro-w%C5%82adze-biurokracja-2162713/>
2. <https://pixabay.com/pl/vectors/polska-flaga-flaga-flaga-polski-2266625/>
3. <https://pixabay.com/pl/vectors/sklep-budynki-miasto-architektura-5052229/>
4. <https://pixabay.com/pl/vectors/%C5%9Bwinia-zwierz%C4%99-gospodarstwo-rolne-2022459/>
5. <https://pixabay.com/pl/vectors/kamera-film-rozebra%C4%87-si%C4%99-rolka-303650/>
6. <https://pixabay.com/pl/vectors/%C5%BC%C3%B3%C5%82w-zwierz%C4%99-biologia-gad-zoologia-153804/>

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1.

Władysław Bartoszewski

Organizacja małego Sabotażu Wawer w Warszawie (1940–1944)

Historycznym początkiem akcji Małego Sabotażu w Warszawie stały się pewne indywidualne poczynania w zakresie propagandy ulicznej, skierowane zrazu przeciwko okupantowi, a następnie również przeciwko tym współobywatelom, którzy nie zachowywali postawy należytej godności wobec okupanta. Za prekursorkę akcji sabotażowej tego typu uważać można studentkę Elżbietę Zahorską, skazaną na śmierć przez Feldkriegsgericht w Warszawie i straconą w początku listopada 1939 roku za zrywanie hitlerowskich plakatów propagandowych z napisem „Anglio – twoje dzieło”. [...] 27 października 1939 rozplakatowano w Warszawie tekst proklamacji Hansa Franka o utworzeniu „Guberni Generalnej dla zajętych obszarów Polski”. Członkowie jednej z pierwszych organizacji tajnych utworzonych w Warszawie, Polskiej Ludowej Akcji Niepodległościowej, rozlepili wówczas na tych plakatach

niewielkie kartki z tekstem odbitym ręczną pieczętą: „Komendant Piłsudski powiedziałby: a my was w d... mamy”. Autorami pomysłu i tekstu byli Kazimierz Kott i Jan Sterling, a wykonawcami nalepek i zarazem uczestnikami i ich rozlepiania – Jan Bytnar i Jerzy Masiukiewicz. [...] Akcją tej grupy młodzieży było rozlepianie w Warszawie ulotki wymierzonej przeciwko kobietom nawiązującym znajomości z Niemcami. Tekst ulotki brzmiał: „Kobiety chodzące z Niemcami zawiadamia się, że miejsca w domach publicznych są jeszcze wolne”. W grudniu 1939 r. kilkusobowa grupa młodzieży harcerskiej, działającej w ramach PLAN, dokonała pod kierunkiem Jana Błońskiego akcji, należącej do gatunku rozpowszechnionych potem represji fizycznych wobec Polaków odwiedzających rozmaite lokale niemieckie. Akcja dotyczyła luksusowej restauracji „Adria” przy ul. Moniuszki. Młodzież zagazowała lokal gazem wywołującym wymioty. [...]

Wyrazem krystalizowania się w tym czasie koncepcji małego sabotażu jako formy walki z okupantem był artykuł dostępny w „Biuletynie Informacyjnym”, w numerze z 1 listopada 1940, pt. *Mały Sabotaż*[...].

Przyjęto zasadnicze cele działania sformułowane przez Aleksandra Kamińskiego:

1. Podtrzymanie na duchu społeczeństwa, któremu potrzebna jest świadomość istnienia zorganizowanego oporu i walki; przeciwdziałanie osłabianiu ducha przez propagandę niemiecką;
2. Akcja wychowywania ludzi i wskazywania im właściwych norm postępowania obywatelskiego;
3. Przykładowe karanie współobywateli za serwilizm i podobne przejawy niewłaściwego zachowania się wobec okupanta;
4. Systematyczne gnębienie i psychiczne terroryzowanie okupanta;
5. Wychowywanie własnych szeregów, przede wszystkim młodzieży; kształtowanie wśród zorganizowanych uczestników akcji Małego Sabotażu odwagi, sumienności, słowności, poczucia obowiązku, dokładności w wykonywaniu zadań i umiejętności współdziałania koleżeńskiego. Pierwsze akcje – podobnie jak i akcję próbną – wykonano siłami zespołu założycielskiego, bądź też nowo powołanej w grudniu 1940 r. Komendy Głównej Organizacji Małego Sabotażu. Czesław Michalski, pierwszy komendant Okręgu Centrum (Śródmieście) przypomina sobie z pierwszych tygodni działalności „Wawra” wykonywanie napisów na murach „Oświęcim”, co przypadało dokładnie w okresie napływu do Warszawy licznych zawiadomień o śmierci osób wywiezionych do Oświęcimia z Pawiaka i z łapanek ulicznych w sierpniu i wrześniu 1940 r. W okresie świąt Bożego Narodzenia 1940 roku – w rocznicę głośnej egzekucji zakładników w Wawrze pod Warszawą dokonanej 27 grudnia 1939 – pierwsze piątki

członków nowej organizacji przeprowadziły masową akcję pisania farbą i kredą na murach: „Wawer”, „Wawer”, „Wawer”. Akcja ta miała dla przyszłości organizacji znaczenie szczególne tym bardziej, że wiązała się z jej nazwą – kryptonimem przyjętym na wniosek Aleksandra Kamińskiego.

Zadanie 1. (0–2)

Uzupełnij poniższy tekst, by był streszczeniem artykułu Władysława Bartoszewskiego *Organizacja Małego Sabotażu Wawer w Warszawie (1940–1944)*

Tematem tekstu Władysława Bartoszewskiego jest

.....
.....

Autor skupia się na

.....
.....

i dowodzi, że

.....
.....

Zadanie 2. (0–1)

Na podstawie tekstu *Organizacja Małego Sabotażu Wawer w Warszawie (1940–1944)* napisz, jak rozumiesz pojęcie *serwilizm*.

.....
.....

Zadanie 3 (0–1)

Wymień trzy cele akcji Małego Sabotażu. Nie cytuj.

.....
.....
.....

Załącznik nr 2 (wersja dla ucznia)

Zadanie 1.

Wymień akcje Małego Sabotażu opisane przez Aleksandra Kamińskiego w *Kamieniach na szaniec*. Oceń ich skuteczność.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 2.

Wymień akcje Małego Sabotażu przedstawione przez Władysława Bartoszewskiego w tekście *Organizacja Małego Sabotażu Wawer w Warszawie (1940–1944)*.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Załącznik nr 2. (wersja dla nauczyciela)

Wymień akcje Małego Sabotażu opisane przez Aleksandra Kamińskiego w *Kamieniach na szaniec*. Oceń ich skuteczność.

- wybijanie szyb wystawowych fotografom prezentującym zdjęcia żołnierzy niemieckich w mundurach (fotografowie po kilku miesiącach zrezygnowali z umieszczania zdjęć mężczyzn w niemieckich mundurach);
- pisanie na murach haseł „Tylko świnie siedzą w kinie” i gazowanie kin, by zniechęcić Polaków do odwiedzania kin, w których prezentowano propagandowe filmy niemieckie, a dochód z kin przeznaczony był na dozbrojenie armii niemieckiej (akcja nie przyniosła oczekiwanego efektu,

niestety Polacy masowo odwiedzali kina, by być w centrum wydarzeń, o których mówiła cała Warszawa);

- zniechęcenie restauratora Paprockiego do pośredniczenia w sprzedaży niemieckiego tygodnika (restaurator Paprocki zaprzestał pośredniczenia w sprzedaży niemieckiego tygodnika);
- rozlepianie afisza „Führer powiedział...” ośmieszającego Hitlera i rysowanie na murach żółwia mającego propagować powolną pracę na rzecz okupanta (świadomość Niemców, że Polska nie została pokonana, wywołanie zaniepokojenia u Niemców);
- walka z Goebbelsem za pomocą litery V (świadomość Niemców, że Polska nie została pokonana, wywołanie zaniepokojenia u Niemców);
- zmiana hasła propagandy niemieckiej: „Deutschland sieght an allen Fronten” (Niemcy **zwyciężają** na wszystkich frontach) na „Deutschland lieght an allen Fronten” (Niemcy **leżą** na wszystkich frontach) (świadomość Niemców, że Polska nie została pokonana, wywołanie zaniepokojenia u Niemców);
- zagazowanie sklepu mięsnego Wohlfarta na Nowym Świecie i próba zamknięcia go od zewnątrz (akcja nie przyniosła oczekiwanego efektu, Rudemu nie udało się zamknąć na czas samozatrzaszczającej się kłódki, do sklepu podchodziło dwóch policjantów, Rudy musiał uciekać, a ktoś z przechodniów otworzył drzwi ludziom zamkniętym w sklepie).

Zadanie 2.

Wymień akcje Małego Sabotażu przedstawione przez Władysława Bartoszewskiego w tekście *Organizacja Małego Sabotażu Wawer w Warszawie (1940–1944)*.

- zrywanie hitlerowskich plakatów propagandowych z napisem „Anglio – twoje dzieło” przez Elżbietę Zahorską;
- rozlepienie kartek z tekstem odbitym ręczną pieczętką: „Komendant Piłsudski powiedziałby: a my was w d... mamy” na tekście proklamacji Hansa Franka o utworzeniu „Guberni Generalnej dla zajętych obszarów Polski”;
- rozlepianie w Warszawie ulotki o treści: „Kobiety chodzące z Niemcami zawiadamia się, że miejsca w domach publicznych są jeszcze wolne”, akcja wymierzona przeciwko kobietom spotykającym się z Niemcami;
- zagazowanie restauracji niemieckiej „Adria” gazem wywołującym wymioty, by zniechęcić Polaków do odwiedzania lokalu;

- wybicie szyb w witrynach wystawowych fotografów, którzy eksponowali portrety umundurowanych Niemców;
- wykonywanie na murach napisów „Oświęcim” w czasie napływu zawiadomień o śmierci osób wywiezionych do Oświęcimia z Pawiaka i łapanek ulicznych w sierpniu i wrześniu 1940 r.

SCENARIUSZ 2 (z 3)

SCENARIUSZ LEKCJI DLA uczniów ósmej klasy szkoły podstawowej PROWADZONYCH PRZEZ nauczyciela języka polskiego

TEMAT:

Rudemu na ratunek – jak przebiegała akcja pod Arsenalem? Praca z tekstem utworu *Kamienie na szaniec* Aleksandra Kamińskiego.

CELE KSZTAŁCENIA – WYMAGANIA OGÓLNE:

- Wyrabianie i rozwijanie zdolności rozumienia utworów literackich oraz innych tekstów kultury.
- Rozwijanie zdolności dostrzegania wartości: prawdy, dobra, piękna, szacunku dla człowieka i kierowania się tymi wartościami.
- Kształcenie postawy szacunku dla przeszłości i tradycji literackiej jako podstawy tożsamości narodowej.
- Rozwijanie umiejętności wypowiedzania się w określonych formach wypowiedzi ustnych i pisemnych.
- Rozwijanie szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.
- Rozwijanie umiejętności samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania.
- Kształcenie nawyków systematycznego uczenia się oraz porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania.

TREŚCI NAUCZANIA – WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE:

Uczeń:

- wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji;
- wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii;
- wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. [...] historyczny [...];
- wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego;

- porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie;
- funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę;
- gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi;
- rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii.

METODY PRACY:

- analiza i interpretacja tekstu literackiego,
- analiza tekstu nieliterackiego i streszczenie go,
- pokaz fragmentu filmu *Akcja pod Arsenalem 26 marca 1943 – Szare Szeregi*.

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- tabela z przebiegiem wydarzeń z perspektywy Rudego oraz z perspektywy Alka i Zośki – Załączniki nr 1 i 2 (nauczyciel może zmodyfikować karty pracy dla uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się i zmienić kolejność wydarzeń w załączniku w wersji dla nauczyciela, uczniowie będą układać wydarzenia w kolejności na podstawie fragmentu *Akcja pod Arsenalem*),
- artykuł *Dwoje spod Arsenalu* Tadeusza Michalskiego – Załącznik nr 3,
- film *Akcja pod Arsenalem 26 marca 1943 – Szare Szeregi* dostępny online: <https://www.youtube.com/watch?v=wGxTUoUd-mU> [dostęp: 26.03.2022],
- Prezentacja dostępna online: <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=20235> [dostęp: 26.03.2022],
- teledysk do piosenki 4:30 dostępny online: <https://www.youtube.com/watch?v=8w600YlpkoY> [dostęp: 26.03.2022].

PRZEWIDYWANY CZAS:

45 minut

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ:

Część 1. Powitanie uczniów i sprawdzenie obecności. Przedstawienie celu lekcji: omówienie przebiegu akcji pod Arsenalem. Lekcja rozpocznie się od ustnego opisanie przygotowań Alka i Zośki do przeprowadzenia akcji odbicia Rudego, by potem przejść do odtworzenia przebiegu wydarzenia. Uczniowie będą doskonalić

umiejętności polonistyczne sprawdzane na egzaminie ósmoklasisty, m.in. czytanie ze zrozumieniem tekstu nieliterackiego i pisanie streszczenia (ok.3 min.).

Część 2. Analiza informacji zawartych we fragmencie *Akcja pod Arsenalem*.

Zadaniem uczniów pracujących w czterech grupach będzie uzupełnienie brakujących wydarzeń w kartach pracy (Załącznik nr 1 i Załącznik nr 2). Z każdym załącznikiem pracują po dwie grupy uczniów. Materiał dotyczy przebiegu wydarzeń z perspektywy Rudego oraz z perspektywy Alka i Zośki. Wstępem do wykonania zadania jest głośne odczytanie odpowiedniego fragmentu tekstu przez nauczyciela lub chętnego ucznia. W trakcie lektury uczniowie uzupełniają wydarzenia na karcie pracy, po wykonaniu zadania przedstawiciele grup prezentują efekty pracy. Podczas nauki zdalnej uczniowie pracują w grupach i uzupełniają wydarzenia, pracując z wirtualnymi tablicami online, na których znajdują się karty pracy (np. Google Jamboard) (ok. 10 min.).

Część 3. Nauczyciel przypomina uczniom zasady redagowania streszczenia tekstu nieliterackiego, co jest jedną z umiejętności sprawdzanych podczas egzaminu ósmoklasisty. Można omówić z uczniami wybrane slajdy z prezentacji <https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=20235>, by utrwalić z uczniami zasady streszczania tekstu (ok.5 min.).

Część 4. Nauczyciel rozpoczyna rozmowę, której celem jest poinformowanie uczniów, że kolejnym zadaniem jest praca z tekstem nieliterackim: artykułem *Dwoje spod Arsenalu* Tadeusza Michalskiego, architekta, absolwenta Politechniki Warszawskiej, który poza pracą zawodową zajmuje się historią i kulturą Warszawy. Tadeusz Michalski prowadzi fanpage Warszawskie Blizny na Facebooku, publikuje w miesięczniku „Skarpa Warszawska” i na stronie internetowej wsztuce.com. Artykuł przedstawia historię niezidentyfikowanych dwóch osób, które zostały uratowane z więźniarki podczas akcji pod Arsenalem. Uczniowie czytają udostępniony artykuł znajdujący się na karcie pracy. W przypadku edukacji zdalnej nauczyciel udostępnia online materiał swoim podopiecznym: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=894084>[dostęp: 26.03.2022]. Po przeczytaniu uczniowie udzielają odpowiedzi na karcie pracy (Załącznik nr 3). Po wykonaniu zadania chętni uczniowie prezentują efekty pracy (ok. 15 min.).

Część 5. Wspólne obejrzenie fragmentu filmu *Akcja pod Arsenalem 26 marca 1943 – Szare Szeregi*.

Dostęp online: <https://www.youtube.com/watch?v=wGxTUoUd-mU> (od 5'15" do 12'57" (ok. 8 min.).

Część 6. Zadanie pracy domowej uczniom: przygotowanie krótkiego tekstu użytkowego – ogłoszenia lub interpretacja tekstu piosenki napisanej do filmu *Kamienie na szaniec* w reżyserii Roberta Glińskiego. Zadanie pracy domowej do wyboru (ok. 4 min.).

Zadanie 1

Zredaguj ogłoszenie na stronę internetową szkoły o planowanym wydarzeniu uczczenia pamięci Rudego – Janka Bytnara wystawą prac uczniów na temat Małego Sabotażu, akcji dywersyjnych i akcji pod Arsenalem. Użyj dwóch argumentów, by zachęcić uczniów do przybycia na wydarzenie.

Zadanie 2

Wysłuchaj piosenki 4:30 dostępnej online:

<https://www.youtube.com/watch?v=8w600YlpkoY> [dostęp: 26.03.2022]. Udowodnij, że tekst piosenki Dawida Podsiadły nawiązuje do wydarzeń przedstawionych w *Kamieniach na szaniec* Aleksandra Kamińskiego. Użyj dwóch argumentów, by potwierdzić słuszność tezy.

W przypadku edukacji zdalnej nauczyciel wysyła uczniom link do zasobu umieszczony na wirtualnej tablicy (Google Jamboard lub Padlet). Uczniowie decydują, które zadanie chcą wykonać i zamieszczają odpowiedzi w zaproponowanym przez nauczyciela narzędziu online.

EWALUACJA ZAJĘĆ

Efekty pracy uczniów na lekcji: wypełnione karty pracy z planami wydarzeń z perspektywy Rudego i perspektywy Alka i Zośki (Załączniki nr 1 i 2), streszczenie tekstu nieliterackiego *Dwoje pod Arsenalem*.

BIBLIOGRAFIA

Chamczyk R., Dobosz-Leszczyńska W., Kozak W., Marchlewska D., Romanowska M., Smolik M., Wylężek H., Informator o egzaminie ósmoklasisty z języka polskiego

od roku szkolnego 2018/2019, 2017, <https://cke.gov.pl/egzamin-osmoklasisty/informatory/> [dostęp: 26.03.2022].

Chamczyk R., Kozak W., Romanowska M., *Materiał szkoleniowy dla doradców z zakresu: język polski. Jak skracać, parafrazować i uogólniać wypowiedź?*

O streszczaniu na lekcjach języka polskiego i na egzaminie.

<https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=20235> [dostęp: 26.03.2022].

Michalski T., (2020), *Dwoje spod Arsenалу*, <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=894084> [dostęp:28.03.2022].

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1.

Perspektywa Rudego (wersja dla nauczyciela).

Lp.	Wydarzenie
1.	Aresztowanie Heńka.
2.	Tortury na Ostrowskim.
3.	23 marca godzina 4.30 – umundurowani Niemcy w mieszkaniu Rudego.
4.	Znaleziska z pokoju, strychu i piwnicy.
5.	Rudy i jego ojciec na Pawiaku.
6.	Pierwsze badanie Rudego.
7.	Rudy niezłomny mimo obrażeń.
8.	Spyt Rudego, czyli jak ukryć świeżą bliznę po ranie na udzie.
9.	Opieka współwięźniów na Pawiaku.
10.	Tortury na Szucha.
11.	Przedmioty z mieszkania Rudego dowodem przeciwko niemu.
12.	Konfrontacja i tortury na oczach udręczonego Heńka.
13.	Bić aż do śmierci!
14.	Odbicie Rudego.
15.	Śmierć Rudego.

Źródło: opracowanie własne.

Załącznik nr 1.

Perspektywa Rudego (wersja dla ucznia).

Lp.	Wydarzenie
16.	Aresztowanie Heńka.
17.	Tortury na Ostrowskim.
18.	
19.	
20.	
21.	Pierwsze badanie Rudego.
22.	Rudy niezłomny mimo obrażeń.
23.	
24.	
25.	
26.	Przedmioty z mieszkania Rudego dowodem przeciwko niemu.
27.	Konfrontacja i tortury na oczach udręczonego Heńka.
28.	Bić aż do śmierci!
29.	
30.	Śmierć Rudego.

Źródło: opracowanie własne.

Załącznik nr 2.

Perspektywa Alka i Zośki (wersja dla nauczyciela).

Lp.	Wydarzenie
1.	Niedowierzenie i ból przyjaciół Rudego.
2.	Pragnienie odbicia przyjaciela z rąk Niemców.
3.	Wesoły i wedlowski czekoladki na alei Szucha.
4.	Niecierpliwe rozmowy Zośki z naczelnikiem Szarych Szeregów.
5.	Gotowość przyjaciół Rudego i brak decyzji "w górze".

6.	Trzy oddziały Polskich Sił Zbrojnych w gotowości w rejonie skrzyżowania Bielańskiej i Długiej.
7.	Orsza dowódcą akcji odbicia Rudego.
8.	Niespodziewane pojawienie się niemieckiego policjanta.
9.	Atak na niemieckie auto więzienne.
10.	Ucieczka oszołomionych więźniów z więźniarki.
11.	Odbicie Rudego.
12.	Atak Niemców na Alka i jego ludzi.
13.	Postrzelenie Alka.
14.	Śmierć Rudego i Alka.
15.	Zemsta na Schultzu i Lange.

Źródło: opracowanie własne.

Załącznik nr 2.

Perspektywa Alka i Zośki (wersja dla ucznia).

Lp.	Wydarzenie
16.	Niedowierzenie i ból przyjaciół Rudego.
17.	Pragnienie odbicia przyjaciela z rąk Niemców.
18.	Wesoły i wedlowski czekoladki na alei Szucha.
19.	
20.	
21.	
22.	Orsza dowódcą akcji odbicia Rudego.
23.	
24.	
25.	
26.	Odbicie Rudego.
27.	Atak Niemców na Alka i jego ludzi.
28.	

29.	
30.	Zemsta na Schultzu i Lange.

Źródło: opracowanie własne.

Załącznik nr 3.

Tadeusz Michalski

Dwoje spod Arsenалу

26 marca 1943 grupa harcerzy z Grup Szturmowych Szarych Szeregów, pod dowództwem Stanisława Broniewskiego „Orszy”, zajęła stanowiska w okolicy skrzyżowania ulicy Długiej i Bielańskiej w Warszawie, nieopodal budynku Arsenalu. O 17.30, zgodnie z planem, zaatakowali przejeżdżającą przez skrzyżowanie ciężarówkę i uwolnili znajdujących się w niej więźniów. Akcja „Meksyk II”, znana powszechnie jako akcja pod Arsenalem, zakładała odbicie z rąk Gestapo Janka Bytnara „Rudego”, aresztowanego parę dni wcześniej dowódcę hufca „Południe” Grup Szturmowych. W pierwszych raportach po akcji przekazano liczbę 25 uratowanych i taka też widnieje na pamiątkowej tablicy wmurowanej w budynek Arsenalu. Stanisław Broniewski w książce *Akcja pod Arsenalem* (1957) pisze o 21 więźniach (wśród nich „Rudy”) i przytacza personalia 10 osób. Taką samą liczbę podaje Tomasz Strzembosz w *Akcjach zbrojnych podziemnej Warszawy 1939–1944* (1978), ale rozpoznanych nazwisk jest już 19. Ten stan wiedzy obowiązuje do dziś: uwolniono 21 więźniów, rozpoznano 19, niezidentyfikowane pozostają 2 osoby. Wydaje się, że zagadka brakujących nazwisk została jednak rozwiązana. Otóż w książce *Żydzi w powstańczej Warszawie* (2009) Dariusz Libionka i Barbara Engelking cytują Alicję Haskelberg z domu Kronsilber, która w swojej relacji zeznaje, że została uwolniona wraz ze swym bratem Mieczysławem Kronsilberem z rąk Gestapo podczas ataku żołnierzy podziemia na samochód więzienny na ulicy Długiej. Haskelberg pisze: „Zostaliśmy przed wieczorem w dniu 26 marca 1943 roku zabrani samochodem «budą», razem z całym transportem więźniów politycznych i innych, gdzie nas wieźli na «Pawiak». W tym transporcie znajdował się przywódca harcerzy «Czarny» [chodzi o «Rudego»] i jego towarzysze postanowili go odbić, i razem z nim cały transport więźniów. Natarcie odbyło się pod Arsenalem przy ulicy Długiej”. Prawdopodobnie autorzy nie spostrzegli, że odkryli brakujące nazwiska uwolnionych, ponieważ nie wspomnieli o tym w książce. Opisem, który uwiarygadnia historię Haskelberg, jest relacja Henryka Ostrowskiego „Heńka”, jednego z odbitych,

o której tak pisze Broniewski: „Ostrowski wymienia jeszcze małżeństwo, prawdopodobnie również pochodzenia żydowskiego, które po wydostaniu się z samochodu szczególnie było zdezorientowane. Może nie znali miasta, może nie mieli tu, poza murami getta, przyjaciół, u których można było się ukryć”. Ten zapis może dotyczyć Alicji Haskelberg i Mieczysława Kronsilbera, rodzeństwa omyłkowo uznanego przez Ostrowskiego za małżeństwo. Traktując więc zeznanie Haskelberg jako wiarygodne, należy przyjąć, że to ostatnie dwa nazwiska zamykające listę. Alicja Haskelberg urodziła się w Warszawie w 1910 roku w inteligentnej rodzinie żydowskiej. Do wybuchu II wojny prowadziła szczęśliwe i dostatnie życie u boku męża, poślubionego w 1937 roku. W listopadzie 1940 wraz z rodziną została zmuszona przez Niemców do zamieszkania w warszawskim getcie. Urodziła tam syna, a po śmierci bratowej opiekowała się także jej córeczką. Podczas likwidacji warszawskiego getta, czyli przeprowadzonej przez Niemców między 22 lipca a 21 września 1942 eksterminacji ludności żydowskiej, Alicja oddzieliła się od części rodziny. Pozostała jedynie z bratem, synkiem i córką brata. Mąż Alicji oraz reszta rodziny zostali zamordowani, najprawdopodobniej w obozie zagłady w Treblince. 19 września 1942 Alicja wraz z bratem i dziećmi opuścili getto kanałami. Kryjówkę po stronie „aryjskiej” znaleźli u boku siostry, która schroniła się tam już wcześniej. Po miesiącach życia w ukryciu, dzięki pomocy mniej lub bardziej szlachetnych ludzi, Alicja i Mieczysław zostali wydani w ręce Niemców przez polskiego szmalcownika. Znaleźli się w siedzibie Gestapo przy Szucha, skąd 26 marca 1943 trafili do transportu więźniów, który został rozbity przez oddział „Orszy”. Wybiegli z gestapowskiej „budy” na oślep, trafili do bramy budynku przy ulicy Nalewki 2, znaleźli ratunek u stróża domu, który ich ukrył, a następnie przeprowadził nocą do kolejnej kryjówki. Udało im się następnie połączyć z dziećmi, które z dawnej kryjówki uratowali przyjaciele rodziny. Ukryli się wraz z nimi w mieszkaniu przy Wilczej 32, gdzie spędzali całe dni, leżąc w ciasnej skrytce pod wanną. Tak dotrwali do wybuchu powstania warszawskiego. Podczas jednego z bombardowań zasypany i poturbowany został synek Alicji, przeżył jednak dzięki pomocy udzielonej w powstańczym szpitalu. Po kapitulacji powstania Alicja wraz z bratem i dziećmi pozostali na Wilczej w specjalnie urządzonej schronie – tam w strasznych warunkach spędzili 16 tygodni, aż do wyzwolenia miasta 17 stycznia 1945. Wolności nie zaznał synek Alicji, który zmarł w bunkrze w grudniu 1944. Mieczysław Kronsilber przeżył wojnę, ale już nigdy nie wrócił do pełni zdrowia i umarł kilka lat później. Alicja

i jej bratanica Jolanta zamieszkały w Izraelu. Alicja Haskelberg zmarła tam w 1995 roku.

Źródło: Michalski T., (2020), *Dwoje spod Arsenалу*,

<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=894084> [dostęp:28.03.2022],

Zadanie 1. (0–2)

Uzupełnij poniższy tekst, by był streszczeniem artykułu Tadeusza Michalskiego *Dwoje spod Arsenалу*.

Tematem tekstu Tadeusza Michalskiego jest

.....
.....

Autor skupia się na

.....
.....

i dowodzi, że

.....
.....

Zadanie 2. (0–1)

Skąd dowiadujemy się, kim są dwie niezidentyfikowane wcześniej osoby, które uciekły z więźniarki podczas akcji odbicia Rudego?

.....
.....

Zadanie 3 (0–1)

W jaki sposób Alicja i jej brat uratowali się przed śmiercią, wybiegając z więźniarki, w której byli przewożeni wraz z Rudym?

.....
.....

SCENARIUSZ 3 (z 3)

SCENARIUSZ LEKCJI DLA uczniów klasy ósmej szkoły podstawowej

PROWADZONYCH PRZEZ nauczyciela języka polskiego

TEMAT: *Lecz zaklinam: niech żywi nie tracą nadziei/ I przed narodem niosą oświaty kaganiec;/ A kiedy trzeba, na śmierć idą po kolei,/ Jak kamienie, przez Boga rzucone na szaniec!* – co oznacza tytuł utworu Aleksandra Kamińskiego?

CELE KSZTAŁCENIA – WYMAGANIA OGÓLNE:

1. Wyrabianie i rozwijanie zdolności rozumienia utworów literackich oraz innych tekstów kultury.
2. Rozwijanie zdolności dostrzegania wartości: prawdy, dobra, piękna, szacunku dla człowieka i kierowania się tymi wartościami.
3. Kształcenie postawy szacunku dla przeszłości i tradycji literackiej jako podstawy tożsamości narodowej.

TREŚCI NAUCZANIA – WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE:

Uczeń:

- wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji;
- wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii;
- funkcjonalnie wykorzystuje środki retoryczne oraz rozumie ich oddziaływanie na odbiorcę;
- wyszukuje w tekście potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu publicystycznego, popularnonaukowego lub naukowego;
- porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie;
- rozwija umiejętność krytycznego myślenia i formułowania opinii.

METODY PRACY:

- analiza i interpretacja tekstu literackiego,
- analiza tekstu nieliterackiego (nagranie audycji online)

ŚRODKI DYDAKTYCZNE:

- wiersz *Testament mój* Juliusza Słowackiego dostępny online: <https://literat.ug.edu.pl/jswiersz/036.htm> [dostęp: 28.03.2022],
- nagranie audycji *Kamienie na szaniec. Finezje literackie 1/5 O genezie i znaczeniu wyrażenia „kamienie na szaniec”* dostępne online: <https://ninateka.pl/vod/rozmowy/kamienie-na-szaniec-finezje-literackie-1-5/> [dostęp: 28.03.2022],
- karta pracy z zadaniami do wiersza *Testament mój* Juliusza Słowackiego – Załącznik nr 1.

PRZEWIDYWANY CZAS:

45 minut

PROPONOWANY PRZEBIEG ZAJĘĆ:

Część 1. Powitanie uczniów i sprawdzenie obecności. Przedstawienie celu lekcji: interpretacja utworu *Testament mój* Juliusza Słowackiego oraz analiza nagrania audycji dostępnej w serwisie Ninateka: *Kamienie na szaniec. Finezje literackie 1/5 O genezie i znaczeniu wyrażenia „kamienie na szaniec”* (ok.3 min.).

Część 2. Nauczyciel wyświetla uczniom wiersz *Testament mój* Juliusza Słowackiego dostępny na stronie <https://literat.ug.edu.pl/jswiersz/036.htm> . Uczniowie czytają tekst. Nauczyciel przechodzi do interpretacji utworu. Uczniowie wypełniają kartę pracy – Załącznik nr 1, dokonując interpretacji każdej ze strof wiersza. Po wykonaniu zadania odczytują na głos odpowiedzi i otrzymują od nauczyciela informację zwrotną (ok. 15 min.).

Część 3. Nauczyciel włącza uczniom nagranie audycji wyjaśniającej znaczenie wyrażenia „kamienie na szaniec”. W trakcie audycji uczniowie nie tylko poznają jego genezę (nawiązanie do wiersza *Testament mój*), ale też dowiadują się o książce *Kamienie na szaniec* Karola Koźmińskiego (dwanaście opowieści o żołnierzach legionów Piłsudskiego, którzy oddali życie, walcząc o wolność ojczyzny). Zadaniem uczniów jest przygotowanie wypowiedzi ustnej na temat: jak należy rozumieć wyrażenie „kamienie na szaniec”. W tym celu uczniowie dyskutują w parach, potem przedstawiają na forum, jak rozumieją znaczenie wyrażenia. W trakcie edukacji zdalnej nauczyciel prezentuje wiersz na swoim ekranie i udostępnia dźwięk nagrania audycji (ok. 15 min.).

Część 4. Nauczyciel przedstawia trzy zadania. Uczniowie wybierają jedno z nich i udzielają odpowiedzi, wykorzystując wiedzę zdobytą podczas lekcji.

Zadanie nr 1:

Do podanej tezy sformułuj dwa argumenty. Zilustruj go dwoma przykładami: jednym z *Kamieni na szaniec* Aleksandra Kamińskiego i drugim z audycji *Kamienie na szaniec. Finezje literackie 1/5 O genezie i znaczeniu wyrażenia „kamienie na szaniec”*.

Teza: Alek, Rudy i Zośka byli jak kamienie rzucane przez Boga na szaniec.

Argument:

.....
.....

Przykład:

.....
.....

Argument:

.....
.....

Przykład:

.....
.....

Zadanie nr 2:

Spośród lektur obowiązkowych (innych niż *Kamienie na szaniec*) wybierz tę, której bohater wypełnia powinność wobec ojczyzny. Podaj tytuł lektury oraz jej bohatera. Uzasadnij swój wybór. W uzasadnieniu przywołaj sytuację z lektury ilustrującą twoją argumentację.

Tytuł:

Bohater:

Uzasadnienie:

.....
.....

Zadanie 3

Spośród lektur obowiązkowych (innych niż *Kamienie na szaniec*) wybierz tę, której bohater nie rezygnuje z wyznawanych przez siebie wartości mimo grożącego mu niebezpieczeństwa. Podaj tytuł lektury oraz jej bohatera. Uzasadnij swój wybór. W uzasadnieniu przywołaj sytuację z lektury ilustrującą twoją argumentację.

Tytuł:

Bohater:

Uzasadnienie:

.....
.....

(ok.10 min.)

EWALUACJA ZAJĘĆ

Efekty pracy uczniów na lekcji: wypełniona karta pracy – znaczenie wyrażenia „kamienie na szaniec” (ok. 2 min.).

BIBLIOGRAFIA

- Kamińska K., *Kamienie na szaniec. Finezje literackie. O genezie i znaczeniu frazy „kamienie na szaniec”*, <https://ninateka.pl/vod/rozmowy/kamienie-na-szaniec-finezje-literackie-1-5/> [dostęp: 28.03.2022].
- Słowacki J., *Testament mój*, <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/testament-moj.html> [dostęp: 28.03.2022].

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1 (wersja dla ucznia)

Przeanalizuj tekst wiersza *Testament mój* Juliusza Słowackiego. Co próbuje przekazać odbiorcy podmiot liryczny w każdej ze strof?

Strofa 1

Żyłem z wami, cierpiałem i płakałem z wami;

Nigdy mi, kto szlachetny, nie był obojętny:

Dziś was rzucam i dalej idę w cień – z duchami,

A jak gdyby tu szczęście było, idę smętny.

Znaczenie:

.....
.....

Strofa 2

Nie zostawiłem tutaj żadnego dziedzica
Ani dla mojej lutni, ani dla imienia:
Imię moje tak przeszło, jako błyskawica,
I będzie, jak dźwięk pusty, trwać przez pokolenia.

Znaczenie:

.....
.....

Strofa 3

Lecz wy, coście mnie znali, w podaniach przekażcie,
Żem dla ojczyzny sterał moje lata młode;
A póki okręt walczył, siedziałem na maszcie,
A gdy tonął, z okrętem poszedłem pod wodę...

Znaczenie:

.....
.....

Strofa 4

Ale kiedyś, o smętnych losach zadumany
Mojej biednej ojczyzny, pozna, kto szlachetny,
Że płaszcz na moim duchu był nie wyżebrany,
Lecz świetnościami moich dawnych przodków świetny.

Znaczenie:

.....
.....

Strofa 5

Niech przyjaciele moi w nocy się zgromadzą
I biedne serce moje spalą w aloesie,
I tej, która mi dała to serce, oddadzą:
Tak się matkom wypłaca świat, gdy proch odniesie...

Znaczenie:

.....
.....

Strofa 6

Niech przyjaciele moi siądą przy pucharze
I zapiją mój pogrzeb – oraz własną biedę:
Jeżeli będę duchem, to się im pokażę,
Jeśli Bóg mnie uwolni od męki, nie przyjdę...

Znaczenie:

.....
.....

Strofa 7:

Lecz zaklinam: niech żywi nie tracą nadziei
I przed narodem niosą oświaty kaganiec;
A kiedy trzeba, na śmierć idą po kolei,
Jak kamienie, przez Boga rzucone na szaniec!

Znaczenie:

.....
.....

Strofa 8

Co do mnie – ja zostawiam maleńką tu drużbę
Tych, co mogli pokochać serce moje dumne;
Znać, że srogą spełniłem, twardą Bożą służbę,
I zgodziłem się tu mieć nieplakaną trumnę.

Znaczenie:

.....
.....

Strofa 9

Kto drugi tak bez świata oklasków się zgodzi
Iść?... taką obojętność, jak ja, mieć dla świata?
Być sternikiem duchami napełnionej łodzi
I tak cicho odlecieć, jak duch, gdy odlata?

Znaczenie:

.....
.....

Strofa 10

Jednak zostanie po mnie ta siła fatalna,
Co mi żywemu na nic, tylko czoło zdobi;
Lecz po śmierci was będzie gniołła niewidzialna,
Aż was, zjadacze chleba – w aniołów przerobi.

Znaczenie:

.....
.....

Załącznik nr 1. (wersja dla nauczyciela)

Przeanalizuj tekst wiersza *Testament mój* Juliusza Słowackiego. Co próbuje przekazać odbiorcy podmiot liryczny w każdej ze strof?

Strofa 1

Żyłem z wami, cierpiałem i płakałem z wami;
Nigdy mi, kto szlachetny, nie był obojętny:
Dziś was rzucam i dalej idę w cień – z duchami,
A jak gdyby tu szczęście było, idę smętny.

Znaczenie:

- osoba mówiąca w wierszu dokonuje podsumowania swojego życia i twórczości artystycznej;

- podmiot liryczny podkreśla swoją obecność w życiu innych ludzi, z którymi łączyły go wspólne aktywności, sprawy;
- zwraca się do swoich przyjaciół i pokolenia romantyków, mówi, że doceniał szlachetnych ludzi, którzy wiele dla niego znaczyli

Strofa 2

Nie zostawiłem tutaj żadnego dziedzica
 Ani dla mojej lutni, ani dla imienia:
 Imię moje tak przeszło, jako błyskawica,
 I będzie, jak dźwięk pusty, trwać przez pokolenia.

Znaczenie:

- podmiot liryczny ubolewa nad tym, że nie ma potomka, syna, który nosiłby jego nazwisko, nie zostawia także osoby, która odziedziczy po nim literacką schedę;
- czuje obawę, że dla kolejnych pokoleń jego nazwisko i twórczość będą anonimowe,
- poezja to jedyny majątek podmiotu lirycznego, nie pieniądze ani kosztowności;
- podmiot liryczny przeżywa to, że jego twórczość nie została w pełni zrozumiana za jego życia

Strofa 3

Lecz wy, coście mnie znali, w podaniach przekażcie,
 Żem dla ojczyzny sterał moje lata młode;
 A póki okręt walczył, siedziałem na maszcie,
 A gdy tonął, z okrętem poszedłem pod wodę...

Znaczenie:

- podmiot liryczny podkreśla, że cała jego aktywność podporządkowana była dobru ojczyzny;
- nie opuścił okrętu (ojczyzny), gdy na wzburzonym morzu okręt zaczynał tonąć, mówiący poszedł z nim na dno, nie uciekł;

Strofa 4

Ale kiedyś, o smętnych losach zadumany
 Mojej biednej ojczyzny, pozna, kto szlachetny,

Że płaszcz na moim duchu był nie wyżebrany,
Lecz świetnościami moich dawnych przodków świetny.

Znaczenie:

- podmiot liryczny podkreśla dumną przeszłość swoich przodków

Strofa 5

Niech przyjaciele moi w nocy się zgromadzą
I biedne serce moje spalą w aloesie,
I tej, która mi dała to serce, oddadzą:
Tak się matkom wypłaca świat, gdy proch odniesie...

Znaczenie:

- podmiot liryczny prosi, by jego przyjaciele oddali jego serce matce, której w ten sposób chce okazać wdzięczność;

Strofa 6

Niech przyjaciele moi siedą przy pucharze
I zapiją mój pogrzeb – oraz własną biedę:
Jeżeli będę duchem, to się im pokażę,
Jeśli Bóg mnie uwolni od męki, nie przyjdę...

Znaczenie:

- osoba mówiąca w wierszu prosi, by po nim nie płakać, by wspomnieć jego życie i je uczcić;
- jeśli męka podmiotu lirycznego nie skończy się wraz z jego śmiercią, ukaże się przyjaciołom jako duch

Strofa 7:

Lecz zaklinam: niech żywi nie tracą nadziei
I przed narodem niosą oświaty kaganiec;
A kiedy trzeba, na śmierć idą po kolei,
Jak kamienie, przez Boga rzucone na szaniec!

Znaczenie:

- podmiot liryczny podkreśla, iż żywym, nie wolno się poddawać;

- jeśli ojczyzna będzie wymagała pomocy związanej z ofiarą życia, bez zastanowienia w razie potrzeby należy poświęcić życie dla ojczyzny;

Strofa 8

Co do mnie – ja zostawiam maleńką tu družbę
Tych, co mogli pokochać serce moje dumne;
Znać, że srogą spełniłem, twardą Bożą służbę,
I zgodziłem się tu mieć nieplakaną trumnę.

Znaczenie:

- podmiot liryczny przekazuje, że zostawia na ziemi małą grupę bliskich mu osób, które go pokochały;
- stwierdza, iż jest to dowód, że przez życie przeszedł samotnie, wypełniając powinności, stąd samotność u kresu życia i „nieplakana trumna”

Strofa 9

Kto drugi tak bez świata oklasków się zgodzi
Iść?... taką obojętność, jak ja, mieć dla świata?
Być sternikiem duchami napełnionej łodzi
I tak cicho odlecieć, jak duch, gdy odlata?

Znaczenie:

- podmiot liryczny podkreśla swoją samotność, wyobcowanie i obojętność wobec otaczającego go świata;

Strofa 10

Jednak zostanie po mnie ta siła fatalna,
Co mi żywemu na nic, tylko czoło zdoobi;
Lecz po śmierci was będzie gniotła niewidzialna,
Aż was, zjadacze chleba – w aniołów przerobi.

Znaczenie:

- zostawia po sobie ostatnią wolę, która spowoduje, że ludzie nie zapomną o ojczyźnie i powinnościach wobec niej, za co zostanie nagrodzony po śmierci.